

ЗАЛЕЖНІСТЬ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ ВІД СТИЛІСТИЧНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТЕКСТУ

Інна Талаш¹, Діана Прудивус²

Криворізький державний педагогічний університет¹

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка²

volodymyrkusneryk@gmail.com

<https://doi.org/10.37406/sXXIcp.2021.v1.157>

Вступ

В останні десятиліття зріс інтерес до вивчення понятійних, сутнісних категорій, що мають універсальний характер і конституують систему будь-якої мови. До таких категорій відноситься і категорія темпоральності, представлена тріадою конститууючих її компонентів: дійсним, минулим і майбутнім часом.

Специфіка категорії темпоральності полягає в тому, що вона лінгвістично інтерпретує фундаментальну онтологічну і світоглядну категорію часу. Онтологічний час уособлює динаміку світу, усі складники якого зазнають постійних незворотних змін. Цю фундаментальну ознаку відображає й мова. Вершинна граматична семантика мовного знака, через яку реалізується система мови, - предикативність, має в структурі єдиний онтологічний змістовий компонент — темпоральність.

Логічно припустити, що фундаментальність категорії темпоральності мала б відповідно відбитися в мовній, зокрема й граматичній, системі та дістати адекватну лінгвістичну інтерпретацію. Однак трактування цієї категорії виявляє вагомі базові суперечності, які стосуються, з одного боку, змісту й обсягу самої категорії та її семантичної структури, з другого, — її місця в системі граматичних категорій. У сучасній лінгвістиці термін темпоральність уживають у різних контекстах і з різним наповненням. Лексичний аспект вивчення темпоральності пов'язаний із системними дослідженнями структури функціонально-семантичних полів.

В рамках даної роботи в фокусі дослідницької уваги знаходиться майбутній час як один з семантичних членів категорії темпоральності, а також понятійна категорія, базовим значенням якої є експлікація майбутнього часу – футуральність – і різнорівневі засоби її маніфестації в німецькій мові.

З питань темпорології взагалі, і німецької темпорології, зокрема, написано не один десяток робіт, в яких розглядаються і засоби свідчення майбутнього часу. Разом з тим, практично всі роботи орієнтовані на граматичні засоби. Поза розглядом залишається один із засобів створення футуральності – семантика висловлювання. Поряд з власне граматичними засобами до таких належать також лексико-граматичні та лексичні засоби, частина з яких досі не оцінювалася з точки зору їх темпоральної характеристики.

Матеріалом дослідження послужили тексти, що належать двом дискурсам: художньому і публіцистичному. Аналізу, зокрема, зазнали романи сучасних німецьких прозаїків і тексти друкованих періодичних видань преси. Загальна кількість проаналізованих мовних контекстів, що містять граматичні, лексико-граматичні та лексичні засоби, витягнуті методом суцільної вибірки з тексту, склало 7305 прикладів.

Розділ 1.

Для сучасної лінгвістики все частіше стають головними питання роботи мовних

одиниць в різного стилю публікаціях, пошук особливостей співіснування конкретної граматичної одиниці та контексту, що викликало потребу у нових дослідженнях функціональних напрямів, одним з елементів яких є дослідження структурно-семантичних рис функціонально-семантичних категорій. Праці українських та зарубіжних вчених якісно описують такі функціонально-семантичні категорії як: темпоральність та аспектуальність, таксис, локативність [1].

У сучасній лінгвістиці термін темпоральність уживають у різних контекстах і з різним наповненням. Лексичний аспект вивчення темпоральності пов'язаний із системними дослідженнями структури функціонально-семантичних полів. Лексичну темпоральність визначено маркованістю семантики одиниць часовим компонентом, який може вказувати на міру часу (вік, рік, година, секунда), час події, факту конкретно (вчора, торік, завтра, сьогодні) або узагальнено (тоді, після, до, під час). Однак лексико-семантичний часовий компонент тільки опосередковано орієнтований на відображення онтологічного часу, оскільки вжитий у реченні та спрямований на вираження темпоральних ознак дії. Темпоральні лексеми як мовні одиниці таким чином виявляють функціонально-семантичну орієнтованість на вираження граматичної темпоральності і постають як припредикатні, придієслівні.

Для темпоральності характерним є складна структура й семантика, тому що суперечливими є проблеми співзв'язку реального й текстового часу. Темпоральність як одну з головних текстових категорій визначають у якості набору виражених та невиражених способів зображення часу. Не беручи до уваги якісно глибоке вивчення темпоральності у функціональній граматиці, в контексті завдань функціональної стилістики дослідження цієї проблеми є неповними. Широко досліджено проблему специфічних рис роботи мовних одиниць на позначення часу в текстах художнього стилю. Темпоральна структура текстів інших стилів, в тому числі публіцистичного й художнього, не була достатньо досліджена.

Характерними для текстів є їхній стильовий розподіл на основі функціонального принципу. До основних критеріїв стильового розподілу текстів є екстралінгвістичні стилетворчі елементи функціональних стилів, серед яких розрізняють базові та вторинні. Базуючись на співдії цих факторів, Можна виокремити принцип польового розподілу функціонального стилю.

Стильову диференціацію текстів за екстралінгвістичним критерієм варто уточнювати й розширювати, тому, що швидкий розвиток суспільних стилеутворюючих факторів потребує врахування тонких нюансів стильової специфіки під час класифікації текстів. Це зумовило те, що сучасні лінгвісти звернулися до досягнень лінгвістики тексту, а особливо до застосування результатів досліджень семантики й граматики тексту для виділення об'єднаних категорій стилістики, до прикладу, функціональних семантико-стилістичних категорій.

Волюнтативна функція є головною серед функцій текстів публіцистичного стилю, яка і формує їх особливості. Інформативний виклад матеріалу ведуть, зазвичай, в минулому часі, однак в тексті може відбуватися зміна одного темпорального плану на інший, що говорить або про зміну композиційних частин, або про авторські ремарки.

Інформативна функція є основною функцією інформаційних текстів і за її допомогою визначають їх особливості темпоральної структури інформаційних текстів. Елементи композиції тексту різняться один від одного у своїх значеннях темпоральності. Несюжетні часові форми використовуються для зображення фактів,

явищ та подій в узагальненому вигляді, який не властивий публіцистичному стилю (Т.Дроняєва).

Присутність у текстах вищезгаданих засобів, які є елементами темпоральної структури текстів, має надзвичайно складний і діалектично суперечливий характер об'єктивного часу, який відображається в художніх текстах за допомогою своєї сукупності *художнього, граматичного та перцептуального часу*.

Час в німецькій мові є граматичною категорією дієслова, який виражає часове співвідношення подій і певного моменту часу: до прикладу, до періоду мовлення або до періоду виконання іншої дії. Німецька мова містить 3 тимчасові ступені часу: теперішній (*die Gegenwart*), минулий (*die Vergangenheit*) та майбутній час (*die Zukunft*). Кожному ступеню належать часові форми – *Präsens*, *Präteritum*, *Perfekt*, *Plusquamperfekt*, *Futur I* і *Futur II*. В свою чергу, часові форми поділяють на прості і складні. Простий час має односкладову конструкцію, складний – формується з основного і допоміжного дієслів.

Тимчасові ступені дають змогу зрозуміти, до якого моменту часу відноситься дія. Відповідно до цього, виділяють:

- Теперішній час – за якого дія відбувається в момент мовлення.
- Минулий час – згідно з яким дія вже відбулася до моменту мовлення (до уваги не береться, чи має ця дія наслідки станом на сьогодні).
- Майбутній час – за якого дія відбудеться в майбутньому, починаючи з моменту мовлення.

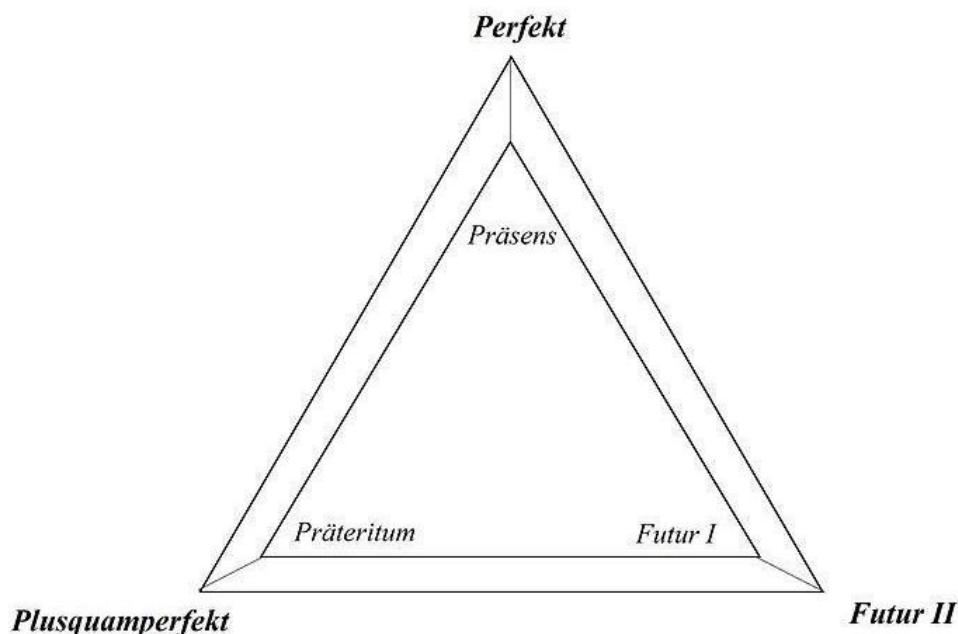

Рис. 1. Часові ступені у німецькій мові

Präsens – це простий теперішній час, цей час відображає дію, що відбувається в момент мовлення, постійно або дія повторюється. Цей час формується з основи інфінітива дієслова із використанням особистого закінчення:

Ich lieb e - du lieb st - er lieb t - wir lieb en - ihr lieb t - sie lieb en

Трапляються випадки, коли дієслова не піддаються всезагальним правилам формування тимчасової форми: дієслова *sein*, *werden* і модальні дієслова

відмінюються за іншими правилами; слабкі дієслова, основи яких закінчуються на приголосні *t, d* і сполучення *chn, ffn, dn, tm, gn* розділяються через голосну - *e*-; сильні дієслова з кореневою голосною -*a*- приймають умлаут, та ін.

Präteritum (Imperfekt) – це простий минулий час, який зазвичай використовують в оповіданнях, діалогах, він відображає дію, котра вже відбулася в минулому. Präteritum, як і Präsens, формується за допомогою доєднання особового закінчення до основи другої форми дієслова. У слабких дієсловах ця форма формується за допомогою суфікса - (e) *te-*: *rauchen - rauch te, ruben - rub te*. Сильні дієслова підчиняються своїм правилам: *kommen - kam, sehen - sah*.

Perfekt - складний минулий час, за допомогою якого передаються події в минулому часі. Його використовують в розмовній мові. Perfekt утворюється з смислового дієслова в Partizip II та допоміжних дієслів *haben* або *sein* в формі Präsens:

Ich bin so schnell gegangen. Mein Bruder hat das fr mich gemalt.

Plusquamperfekt - складний минулий час, який відображає завершену дію в минулому, або дію, що відбулася давно. Даний час утворюється, як і Perfekt, за допомогою допоміжного дієслова і смислового дієслова у формі Partizip II, проте вони різняться часом допоміжних дієслів - *haben* і *sein* набувають форми Präteritum:

Wir waren so gut eingeschlafen. Du hattest alles recht getan.

Futur I і Futur II є складними майбутніми часами. Futur I виражає майбутність дії і формується за допомогою допоміжного дієслова *werden* в теперішньому часі і смислового дієслова в Infinitiv I. Futur II сьогодні майже не використовується.

Для того, щоб визначити початкову точку, котра визначає період однієї дії у співвідношенні до інших, виділяють абсолютний і відносний час. Абсолютний час виражає дію, яка відбувається в період мовлення, відбулася до нього або ще триває: *Ich gebe dir mein Buch - Ich gab dir mein Buch - Ich werde dir mein Buch geben*. Відносний час виражає дві і більше дій, котрі спираються одне на одне, як на точку відправлення. Дії можуть відбуватися послідовно або одночасно:

- Послідовність – форма проведення дії, за якої одна дія передуює іншій, тобто вживаються різні форми для вираження співвідношення;
- Одночасність – форма проведення дії, за якої всі дії належать до одного ступеня і виражаються одними тимчасовими формами.

Футур I і презенс є основними граматичними формами, які слугують для позначення майбутнього часу в німецькій мові. Ці форми конкурують між собою в вираженні як «абсолютного» майбутнього, тобто дії, які слідує за моментом мови, так і «відносного» майбутнього, яке відбувається в висловлюваннях з двома і більше передбаченнями. Конкуренція, як відомо, має кількісне вираження. Так, згідно з підрахунками А.А. Вейлєрта, частка футурального презенсу (в порівнянні з футуром I) складає: в науковому і публіцистичному стилі – 38%; в літературно-художньому стилі – 40,8%; в розмовній мові – 67,7%; в діалектній мові – 87,6%. Через те, що основною сферою застосування форм майбутнього часу є діалогове мовлення, конкуренцію футура I і презенса зазвичай розглядають саме в ній. Як правило, емпіричним матеріалом слугує діалогове мовлення персонажів художніх творів. З однієї сторони, його можна вважати лише штучним аналогом реального діалогового мовлення, з іншої сторони, відмічається, що багато авторів художньої літератури вирізняються «натуральністю своїх діалогів». Згідно з дослідженням Ю.Л. Левітова, частка презенса в художніх творах значно вища за частку футура I і становить в середньому 68 %[2].

Розділ 2.

Часові форми дієслова на позначення майбутньої дії

Майбутній час (лат. *Tempus futurum*, «майбутній час») описує граматичні категорії дієслова, які (в основному) використовуються для позначення майбутнього.

Традиційно в німецькій мові конструкції з допоміжним дієсловом класифікуються як форми дієвідміни дієслова для майбутнього часу, з варіантами майбутнього часу I та майбутнього часу II.

«*Marion wird morgen gegen 16:30 Uhr eintreffen.*» (Futur I, *futurum simplex*, *einfache Zukunft*)

«*Egon wird morgen vor dem Abendessen eingetroffen sein.*» (Futur II, *futurum exactum*, *vorzeitige Zukunft*, *Vorzukunft*)

Форма «Futurs I» має просте значення визначення ситуації в майбутньому, тоді як «Futurs II» описує події щодо майбутнього моменту часу, тобто взаємозв'язок між двома моментами часу, як у майбутньому.

Однак, безперечно, чи має німецьке допоміжне дієслово *werden* суто часове значення; також пропонується розглядати його насамперед як модальне дієслово, яке також опосередкованіше стосується майбутнього.

Дії, що мали майбутній аспект у минулому (майбутнє в минулому), з іншого боку, виражаються побудовою чи необхідністю («*E. не був присутній на обіді вчора, він повинен прийти лише після цього*»).

Основною формою майбутнього часу I в німецькій мові є форма часу, яка виражає посилення на майбутнє. Наприклад: «*Завтра М. приїде близько 16:30*».

Це не означає, що майбутнє в основному виражається через майбутнє I. Дослідження показали, що цей опис базувався насамперед на використанні часу латинського дієслова з його суворо витриманою послідовністю часів, *consecutio temporum*. Як показало дослідження, проведене на репрезентативному корпусі словесних висловлювань (телефонних розмов), «майбутнє» виражалось там лише в 4,6% випадків із майбутнім часом I, тоді як 76,0% було розраховано для теперішнього часу. Крім того, у висловлюваннях, які чітко пов'язані з майбутнім, додаткове позначення майбутнього у дієслові непотрібне з міркувань мовної економії. Фактичною формою майбутньої німецької мови (на відміну від англійської чи французької) є теперішній час: наприклад: «*М. прибуває завтра близько 16:30*».

Майбутній час I незвичний, особливо коли майбутні події обов'язково відбудуться, як було заплановано. Наприклад: «*Поїзд відправляється завтра о 10 годині*».

Якщо основним часом розповіді є минулий час, майбутні дії можуть бути виражені або через минулий час, або через «майбутнє минулого часу» (би + інфінітив): наприклад: *На світанку наступного дня питання було: хто у всьому світі з'явиться завтра об 11 годині; тому що завтра був страшний третій.*

У текстах з історичним теперішнім часом як основним, майбутній час служить – як дзеркальне відображення ретроспективи теперішнього досконалого – попереднім переглядом минулого моменту часу. Наприклад: «*Колумб відкрив Америку в 1492 році. Довго він буде вірити, що відкрив новий морський шлях до Індії*».

У минулому часі, навпаки, було б побудова конструкції: *Колумб відкрив Америку в 1492 році. Довго він би повірив, що відкрив новий морський шлях до Індії.*

Майбутній час також може посилатися на той факт, який досі або вже є актуальним на момент виступу. Потім воно зазвичай виражає припущення

(модальний компонент). До прикладу: *Виборець запитає себе, за кого він може проголосувати* (- «Я підозрюю, що виборець дивується...»); «*Це буде правильно.*» (- «*Це, мабуть, правильно.*») [3].

На відміну від тимчасового майбутнього часу I, модальний майбутній час не може бути замінений теперішнім часом.

Співвідношення між футуром першим і презенсом, футуром другим і перфектом

Футур I і презенс є основними граматичними формами, які слугують для позначення майбутнього часу в німецькій мові. Ці форми конкурують між собою у вираженні як «абсолютного» майбутнього, тобто дії, які слідують за моментом мови, так і «відносного» майбутнього, яке відбувається у висловлюваннях з двома і більше передбаченнями.

Конкуренція, як відомо, має кількісне вираження. Так, згідно з підрахунками А.А. Вейлєрта, частка футурального презенсу (в порівнянні з футуром I) складає: в науковому і публіцистичному стилі – 38%; в літературно-художньому стилі – 40,8%; в розмовній мові – 67,7%; в діалектній мові – 87,6%.

Через те, що основною сферою застосування форм майбутнього часу є діалогічне мовлення, конкуренцію футура I і презенса зазвичай розглядають саме в ній. Як правило, емпіричним матеріалом слугує діалогічне мовлення персонажів художніх творів. З однієї сторони, його можна вважати лише штучним аналогом реального діалогічного мовлення, з іншої сторони, відмічається, що багато авторів художньої літератури вирізняються «натуральністю своїх діалогів». Згідно з дослідженням Ю.Л. Левітова, частка презенса в художніх творах значно вища за частку футура I і становить в середньому 68 %[4].

В лінгвістичній літературі згадуються фактори, які сприяють вибору в мові тієї чи іншої форми. Дані фактори є досить різномірними, вони можуть не співставлятися між собою і навіть протирічити один одному. Відрізняється і ступінь їх впливу на вибір конкуруючих форм. Найчастіше згадуються наступні:

- Одним із таких факторів є модальний фактор, тобто вираження чи, навпаки, невираження формою тих чи інших модальних значень. Так, футуру I часто приписується при позначенні майбутнього різні модальні значення, в той час, як так зване «чисте майбутнє», тобто майбутнє без присутності модальних відтінків, закріплюється за футуральним презенсом.

- В деяких дослідженнях мова йде лише про два протилежних модальних значення, які тяжіють до тієї чи іншої форми – значення впевненості, невпевненості мовця в можливості відтворення подій чи дій в майбутньому. Частіше футуральному презенсу приписується значення впевненості мовця в тому, що дія відбудеться; а футуру I – значення невпевненості.

- Вибір футура I і футурального презенса може бути пов'язаним з використанням / відсутністю в тексті лексичного вказівника майбутнього. Так, презенс у значенні майбутнього зазвичай застосовується в мові в супроводі будь-якого показника часу на відміну від футура I в тому ж значенні.

- Оскільки футуральний презенс зазвичай супроводжується показниками часу, а футур I частіше використовується без них, футур I виражає невизначене майбутнє, а презенс – визначене.

- Футуральний презенс використовується як правило для вираження найближчого майбутнього, в той час, як футур I – віддаленого.

- Значний вплив на використання конкуруючих форм може надавати спосіб дії

сміслового дієслова. Так, Спостерігаються тенденції застосовувати для вираження майбутнього презенс з граничними (Г) дієсловами, а футур I – з невизначеними (НВ). В інших дослідженнях відмічається тільки перевага використання футурального презенса с Г-дієсловами, в той час, як футуру I приписують можливість використання з Г- і НВ-дієсловами приблизно в рівній степені.

Справа в тім, що граничні дієслова володіють свого роду направленістю на майбутнє (проектне значення). Тому майбутність частіше виражається Г-дієсловами в формі презенса. Не визначенні дієслова також можуть бути використані у футуральному презенсі, але, як правило, при «підтримці» контексту.

- Відзначається, що футуральний презенс частіше застосовується в першій особі, в той час, як футур I – в третій. В німецькій мові «очікування» зазвичай виражається футуром I, а «наміри» - футуральним презенсом, відповідно, в 1-й особі частіше використовується футуральний презенс, в 3-й – футур I.

- Ще одним фактором, який може впливати на вибір футура I і футурального презенса в тексті, є комунікативний. Зазвичай мова в цьому випадку йде про питальні речення. До прикладу, конструкція *werden+Infinitiv* рідко зустрічається в питальних реченнях.

- На вибір граматичних форм футура I і футурального презенса впливають і питання стилю. В лінгвістичній літературі зазвичай відзначаються стильові обмеження в застосуванні форми футура I [5].

Так, щось на кшталт стилістичного ефекту створює аналітичність будови футура I. Завдяки своїй двочастинній формі, можливості створювати рамку, футурум є більш *вагомим*, ніж *презенс* і виділяється із загального потоку мови. При підтримці енергійної анотації футурум слугує для виділення більш значущого висловлювання, при виділенні факту майбутнього.

Аналітичність будови футура I може призводити до обмеження його використання. Так, уникається:

а) вживання присудка «*werden+предикатив*» в формі футура I;

б) вживання громіздких інфінітивних конструкцій, до прикладу з модальними дієсловами в футурі I;

в) повторне застосування футура I в поширеному висловлюванні про майбутнє, яке містить більше одного речення. Грунтовне висловлювання про майбутнє зазвичай проводиться з презенсом. Футур I може або розпочинати, або завершувати висловлювання. В реченнях про майбутнє, яке містить кілька речень, зазвичай відбувається чергування форм футура I і презенса;

г) уникається застосування футур I і пасиву;

д) футур I рідко зустрічається в деяких типах підрядних речень, а саме: в в підрядних реченнях умови і часу. Він не застосовується в підрядних мети, а також в підрядних реченнях в функції доповнення після дієслів, які позначають бажання / намір або наказ.

- Відзначається наявність певних типів висловлювань, в яких зазвичай використовують тільки футур I. До таких відносять:

а) висловлювання з тимчасовим протиставленням: при протиставленні майбутнього часу теперішньому: «*So geht es und so wird es weitergehen*»; або майбутнього часу минулому: «*Ich hab`s nie erzählt und werde es nie erzählen*»;

б) висловлювання, в яких футур I в значенні майбутнього протиставлений модальним дієсловам: «*Niemand kann und wird Sie daran hindern*»;

в) заперечні речення без лексичних показників майбутнього часу;

г) вираження клішерованого характеру: *Sie werden (es) sehen; es wird sich zeigen; du wirst merken / finden / erkennen, das meine Voraussage richtig ist.*

- До факторів нелінгвістичного плану можна віднести офіційний / неофіційний характер спілкування. Відзначається, що футур I використовується частіше в офіційній, а футуральний презенс – в неофіційній мові. З зазначеним фактором корелює і положення про те, що футуральний презенс частіше застосовується в усній мові, а футур I – в письмовій.

- В деяких дослідженнях відзначається особливе значення форми футура I в порівнянні з футуральним презенсом. Так, презенс виражає дії, які відбуваються самі собою, футур I – дії, реалізація яких передбачає подолання труднощів або перешкод. Тому, висловлювання з футуром відрізняються особливим акцентуванням уваги на події. У зв'язку з цим, футур I частіше використовується у висловлюваннях про померлих, а також в офіційних оголошеннях.

- Існує думка про те, що презенс виражає заплановані і, відповідно, контрольовані дії, футур I – дії або події, які не контролюються мовцем.

Форми футуру II и перфекта використовуються в німецькій мові для вираження: а) значення завершеного майбутнього і б) значення передування якої-небудь дії в майбутньому. Друге значення пов'язане з першим, оскільки виражаючи передування, футур II або перфект експлікують і сему завершеності дії.

Футур II, внутрішня форма якого відсилає безпосередньо до значення майбутнього, є наймолодшою формою часу. В його створенні вбачається вплив латинської граматики. Не випадково цю форму деякі історики мови розглядають як «чужий німецькій мові латинізм».

Сьогодні футур II нараховує два основних значення:

а) значення завершеного майбутнього: *Bald wird er seine Diplomarbeit abgeschlossen haben*, яке корелюється зі значенням передування в майбутньому *Nachdem er seine Diplomarbeit abgeschlossen haben wird, wird er zu seinen Eltern fahren*;

б) значення припущення про майбутнє: *Er wird wohl nach Hause gegangen sein.*

Відзначається, що значення майбутнього поступається в частотності модальному значенню припущення про минуле. Так, згідно з кількісних даних Г. Гельхауза, футур II застосовується в значенні припущення про минуле в 86% випадків застосування, а в значенні завершеності майбутнього тільки 14%. Значення майбутнього, на відміну від модального значення, визнається залежним від контексту, наприклад, від наявності лексичних вказівників часу *morgen, künftig* чи від типу розповідного речення. В цьому випадку значення припущення про майбутнє розглядається деякими дослідниками як основне значення форми. Крім того, футур II останнім часом характеризується низькою частотністю в мові. Так, згідно з підрахунками А. Пфедфера и Ю. Конермана, із загальної маси форм футура на футур I в усній мові припадає 98,8%, в письмовій мові – 97,68%, в той час, як на футур II – лиш 1,2% і 2,32 відповідно. Вказані фактори в значній мірі сприяють виключенню рядом дослідників форми футура II із часової системи [6].

Поряд з тим, Р. Тірофф в своїй монографії захищає темпоральний статус футура II. Науковець наводить приклади з даною формою в значенні майбутнього без лексичних показників. В них тільки форма футура II визначає часовий статус висловлювання: *(Am Telefon): Ich komme jetzt doch zu euch. – Aber Hans wird schon abgereist sein!*

Багато дослідників пишуть про наявність у формі футура II в значенні завершеного майбутнього модального відтінку припущення.

Розрізняють темпоральне і темпорально – модальне застосування футура II, вважаючи вираження припущення модальності факультативною функцією:

а) темпоральне застосування: *Bis zum Jahresende 1968 werden 4 der insgesamt 12 Lieferungen erschienen sein* – заплановані дії;

б) темпорально-модальне застосування: *Peter wird wohl bald eine Lösung gefunden haben. Er wird die Arbeit morgen beendet haben* – вираження припущення про майбутнє.

Значення майбутнього у футура II може виводитися композиційно, як сума семантики werden+інфінітив і семантики дієприкметника II. Перший компонент дає значення майбутнього і припущення, а другий – завершеності.

При вираженні значення завершеного майбутнього спостерігається конкуренція футура II з перфектом:

Футур II: *Bald wird er seine Diplomarbeit abgeschlossen haben*;

Футуральний перфект: *Bald hat er seine Diplomarbeit abgeschlossen*.

Як і у презенса, у перфекта значення майбутнього не є основним. Можливість застосування перфекта в значенні завершеного майбутнього пояснюється або результатом транспозиції, яка викликає нейтралізацію основного значення минулого часу, або вона визначається композиційним значенням форми, а саме: презентною морфемою допоміжного дієслова, яка має семантику «неминулого», з однієї сторони, і результативністю дієприкметника II, з іншої, або пояснюється за допомогою інструментарію прагматики.

Для актуалізації значення завершеного майбутнього перфект потребує «підтримки контексту». Поряд з тим, оскільки форма має двочастотну, а не трьохчастотну – як форма футура II – будову, вона є в більшій мірі затребуваною і застосовується в значенні завершеного майбутнього частіше футура II.

Так як вираження майбутнього часу пов'язане у обох формах з експлікацією завершеністю, це обумовлює використання форм головним чином від граничних дієслів.

У багатьох джерелах обидві форми розглядаються як синоніми, здатні змінювати один одного без особливих обмежень. По крайній мірі, відзначається, що футур II завжди може бути замінений перфектом.

Разом з тим в окремих дослідженнях формується і різниця між формами, які зводяться до наступного:

1) форми розрізняються з точки зору регістру застосування: футуральний перфект має перевагу в розмовній усній мові, футуральний футур II частіше застосовується в письмовій, офіційній мові.

2) футуральний перфект частіше використовується в підрядних реченнях часу і умови для позначення майбутньої дії, яке передуює іншій майбутній дії, а форма werden+інфінітив II використовується частіше в простих реченнях.

3) футуральний перфект, на відміну від футура II, не має значення припущення [7].

Таким чином, беззастережна взаємозамінність форм при вираженні майбутнього можлива, мабуть, лише в письмовій мові в рамках простого речення з тимчасовим показником майбутнього часу, в разі відсутності в висловлюванні вираженого епістемічного значення припущення.

У відносному значенні передування іншій дії в майбутньому футур II також можливий, але застосовується рідше перфекту, головним чином через свою громіздкість. Варто зазначити, що з точки зору деяких представників германістики транспозиція форми з однієї часової площини в іншу повинна викликати появу в ній ряду конотативних ефектів, які відсилають до основного значення. У зв'язку з цим футуральному перфекту на відміну від футура II приписують конотативне значення суб'єктності пережитку ще неактуальної події, яка з'являється завдяки саме «закінченості дії» і асоціативному зв'язку футурального перфекта з узуальним значенням форми («минулий час»). Можна вважати, що дане конотативне значення не поєднується зі «звичайністю» і відносною частотністю використання перфекта в значенні завершеного майбутнього. За схожих умов актуалізація семи майже неможлива. Ще однією семантичною рисою перфекта при його застосуванні в значенні завершеного майбутнього або в значенні передування варто вважати значення впевненості в неминучості реалізації майбутньої події. Тому і дане значення «впливає» із зв'язку минулого часу, проте на практиці майже неможливо довести як наявність даного ефекту, так і його відсутність у футура II.

Висновки

За семантичним критерієм темпоральні категорії розмежовуємо як семантико-граматичні, формально-граматичні, функціонально-граматичні. Так, інтервал, виражаючи темпоральне значення, спирається на семантику дієслівної дії; ключову роль у вираженні інтервалу відіграє коренева морфема, значення якої модифікується усім складом семантико-граматичних морфем, що накладає взаємообмеження у вираженні типів значень інтервалу, та є індіферентним щодо формально-граматичного значення (наприклад, часу). Через цю індіферентність усі дієслівні форми об'єднані категорією інтервалу. Час як формальна грамемна категорія універсально виражений особовим дієсловом постійно і без будь-яких обмежень. Таксис визначений функцією складників таксисної форми як формально (обов'язкова функція предиката), так і семантично (співвідносність певних семантичних типів предикатів із певною семантикою дії).

Після розгляду матеріалу залежності майбутньої дії від функціонального стилю на прикладі художнього і публіцистичного стилів німецької мови встановлено, що для сучасної лінгвістики головним все частіше стають питання роботи мовних одиниць в різного стилю публікаціях, пошук особливостей співіснування конкретної граматичної одиниці та контексту, що викликало потребу у нових дослідженнях функціональних напрямів, одним з елементів яких є дослідження структурно-семантичних рис функціонально-семантичних категорій. Темпоральність є семантичною категорією, яка зображує сприйняття й усвідомлення людиною часу певних ситуацій та їхніх елементів стосовно моменту мовлення того, хто говорить.

Час в німецькій мові є граматичною категорією дієслова, який виражає часове співвідношення подій і певного моменту часу. Німецька мова містить 3 тимчасові ступені часу: теперішній (*die Gegenwart*), минулий (*die Vergangenheit*) та майбутній час (*die Zukunft*). Кожному з цих ступенів належать шість часових форм – *Präsens*, *Präteritum*, *Perfekt*, *Plusquamperfekt*, *Futur I* і *Futur II*.

Футур I і презенс є основними граматичними формами, які слугують для позначення майбутнього часу в німецькій мові. Ці форми конкурують між собою в вираженні як «абсолютного» майбутнього, тобто дії, які слідують за моментом мови, так і «відносного» майбутнього, яке відбувається в висловлюваннях з двома і більше

передбаченнями.

Форми футура II и перфекта використовуються в німецькій мові для вираження:

а) значення завершеного майбутнього і б) значення передування якої-небудь дії в майбутньому.

Список використаних джерел

- [1] Глебкин В.В. Смена парадигм в лексической семантике: от изоляционизма к социокультурным моделям. Санкт-Петербург : Центр гуманитарных инициатив, 2014. 68 с.
- [2] Талаш І. О. Особливості морфологічного вираження темпоральності в публіцистичних та інформаційних текстах. *Східнослов'янська філологія* : Зб. наук. праць. Горлівка : ГДПІМ, 2006. Вип. 11. С. 87-93.
- [3] Вживання і значення часових форм. URL: <https://ukrbukva.net/page,6,62521-Uproblenie-vremennyh-form-nemeckogo-glagola-v-pis-mennoiy-rechi.html>
- [4] Футурум 1 і 2 в німецькій мові. Майбутній час Futur I і Futur II. Електронний ресурс. URL: <https://icprime.ru/uk/nalogovye-vychety/futurum-1-i-2-v-nemeckom-yazyke-budushchee-vremya-futur-i-i-futur-ii/>
- [5] Конкуренція футуру і футурального презенсу у німецькій діалогічній промові. URL: <http://refbaza.com.ua/ref-7352-2.html>
- [6] Теория языка. Компаративистика. Германистика. Архангельск : Изд-во Поморского гос. ун-та., 2000. С. 158.
- [7] Васильєва Л.Г. Граматика німецької мови в таблицях, схемах, ілюстраціях : методичні вказівки до практичних занять для студентів 1-4 курсів всіх напрямів підготовки. Луганськ : Вид-во Східноукраїнський Національний університет ім. В. Даля, 2011. 52 с.